

Muris Idrizović

Sarajevo

ŠESTINDVAJSETLETNICA VESELE SVESKE

V štiridesetih letih našega stoletja, ko je nastajala otroška književnost, ni bilo na ozemlju Bosne in Hercegovine niti enega literarnega časopisa in niti ene revije za otroke. Pred tem obdobjem je sicer bilo nekaj resnih poskusov, toda vsa tovrstna prizadevanja so se izjalovila. Ti poskusi, četudi pogostni, niso bili deležni večjega odmeva. Čeprav je središčna téma tega prispevka — mladinska periodika in časopisi od začetka druge svetovne vojne, menim, da je potrebno vsaj v glavnih obrisih prikazati potek izhajanja časopisov in revij za otroke vse od začetka dvajsetega stoletja.

Po podatkih Andjelka Ristića je prvi mesečnik za otroke — *Mali ilustrirani svijet* — začel izhajati leta 1903, toda izšle so le tri številke. Mesečnik *Mladi prirodnjak* so tiskali samo 1926. in 1927. leta. *Dječji novi behar* — kot priloga *Novog behara* — je izhajal dvakrat mesečno od 1932 do 1933 in od 1942 do 1943. *Male novine* — list za otroke Jugoslavije — je začel izhajati leta 1936, njegov urednik je bil učitelj, novinar, književnik in pozneje partizanski borec Ilija Grbić. *Male novine* niso prikrivale resnice o stvarnosti tistega časa in zelo kritično so pisale o tem obdobju ter tako mlade usmerjale k dogodkom, ki so se napovedovali. Namere uredništva so kaj kmalu preprečili in list je že po tretji številki prenehal izhajati.

Med dvema vojnama je bila na ozemlju Bosne in Hercegovine razširjena proletarska revija za otroke *Budučnost* — mesečnik za pouk in razvedrilo, ki so ga urejali in izdajali v Beogradu. Pobudnik te revije je bila organizacija za vzgojo otrok organiziranih delavcev leta 1920. Na naslovni strani te revije je bilo napisano: Otroci vseh dežel — objemite se!

Že v prvem in v drugem letu narodnoosvobodilnega boja so se pojavile organizirane enote mladih v vaseh Birča (Šekovići in ostale vasi pri Vlasenici). Dečki in deklice so bili uvrščeni v čete, ki so pozneje prerasle v brigade, na primer v Braincih in Šekovićih, kasneje — 27. 8. 1943 — pa so se strnile v Birčansko pionirsko divizijo, v kateri je bilo več kot 600 dečkov in deklic. V okvir dejavnosti te pionirske divizije je vsekakor sodilo tudi obveščanje in kurirski posli, pionirji so bili vodiči številnih partizanskih enot, pomagali so ljudski oblasti in negovali ranjence. Odraslejši so se vključili v enote borcev — pretežno v Birčanski odred. Izdajali so svoje glasilo — *Nova mladost Birča*, v katerem so objavljali prispevke o svoji dejavnosti. Po sedmi ofenzivi leta 1944 je glasilo prenehalo izhajati.

Mladi borci so želeli poročati o svojih izkušnjah in s pisano besedo izražati svoja doživetja. Tako so v enotah kar čez noč nastajala nova glasila pa spet obmolknila, ko so komaj najavila svoj obstoj. Njihova vloga je bila pomembna: vzgajala so mladi rod in mu pomagala, da je lažje dojel cilje boja in bil redno seznanjen z dogodki doma in po svetu.

Prva revija za otroke je začela izhajati med NOB na osvobojenem ozemlju Hrvaške. K temu je leta 1942 pripomogel Glavni odbor Saveza mlade generacije Hrvatske. Revijo, ki se je imenovala *Pionir*, so prinašali tudi na osvobojeno področje Bosne in Hercegovine.

Specifični pogoji bojevanja, premiki enot in stalni pohodi z enega osvobojenega ozemlja na drugo so ovirali redno izhajanje časopisov za otroke. Tovrstne potrebe so zadovoljevali časopisi za odrasle. Glasilo Avnoja — *Mi mladi* je imel prilogo za pionirje z naslovom *Mali, ali hrabri*. Glasilo USAOBIH-a *Riječ* je objavljalo prispevke v stalni rubriki — *Iz života naših pionira*. *Mladi krajišnik* je odmeril otrokom Pionirsku stranu. Za naše pionire in Našim pionirima pa se je imenoval dodatek *Naše borbe*, mladinskega časopisa za vzhodno Bosno.

Po osvoboditvi je *Omladinska riječ* objavljala prispevke za otroke vse do izida *Pionirskega lista*, ki je začel izhajati leta 1946. Centralni komite Narodne omladine Bosne in Hercegovine je ob koncu leta 1948 ustanovil *Glas pionira*, časopis za otroke od devetih do štirinajstih let. Izdajanje tega mesečnika je kasneje prevzel Savjet društava za vaspitanje i brigu o djeci Bosne i Hercegovine, razpečavali pa so ga samo po ozemlju teh dveh dežel, in sicer v visoki nakladi 55 tisoč izvodov. *Glas pionira* je za najmlajše uvedel prilogo, iz nje pa se je razvila *Vesela sveska* kot mesečnik za predšolske otroke in učence nižjih razredov. Prva številka *Vesele sveske*, glasila pionirjev, se je pojavila v maju 1952. leta in odtlej ta revija izhaja nepretrgoma že — 26 let.

Vesela sveska je vztrajala pri svojem konceptu: bila je otrokom prvo okno v svet, posredovala jim je prva doživetja o svetu in prve življenjske izkušnje. *Vesela sveska*, dolgo časa edina tovrstna revija v Bosni in Hercegovini, je rastla skupno z mladimi. Uveljavila se je kot jugoslovanska mladinska revija ne samo zaradi kvalitetnih prispevkov in sodelovanja književnikov iz vseh naših republik in pokrajin, temveč tudi z dvojno pisavo (latinica in cirilica). Skratka, *Vesela sveska* se je prikupila mladini in književnikom. V eni številki ali v razdobju enega meseca so bili objavljeni prispevki pomembnih literatov, med katerimi so: Desanka Maksimović, Gustav Krklec, Mato Lovrak, Grigor Vitez, Anton Ingolič, France Bevk, Šukrija Pandžo, Branko Čopić, Mira Alečković in mlajši književniki, ki so v prvih letih izhajanja te revije šele stopali v literaturo, tako na primer Dragan Lukić, Ahmed Hromadžić, Derviš Sušić, Dragan Kulidžan, Advan Hozzić, Nasiha Kapidžić-Hadžić, prav tako pa tudi bosansko-hercegovski literati, ki so se udejstvovali že pred prvo svetovno vojno, Slavko Mićanović, Aleksa Mikić, Vera Obrenović-Delibašić in drugi. V listu *Vesela sveska* objavljajo tudi Esad Makuli, Mirko Petrović, Branka Jurca, Vidoe Podgorec, Vida Brest, Gligor Popovski in drugi.

Z literarnozgodovinskega vidika je zanimiva istočasnost: začela je izhajati *Vesela sveska* in (nekoliko pozneje) *Male novine*, hkrati pa so se pojavljala imena literatov, ki so s svojimi deli postavljali temelje književnosti za otroke v Bosni in Hercegovini. Literati in mladinski tisk so skupno osvajali kulturni prostor te republike in prodrli na širše področje Jugoslavije. V isti dejavnosti, z isto vnetostjo so bogatili otroštvo, spodbujali mlade k ustvarjalnosti, bili pove-

zani s svetom otrok. Ob listu *Vesela sveska* so doživljali prvo veselje in zanos zaradi napisanih in objavljenih proznih in pesniških besedil pa tudi malodušje in dvome. Prejemali so težko pričakovana pisma, ki so jih bodrila in spodbujala, pa tudi kritike in pojasnila, zakaj prispevki niso bili objavljeni. Tako so se literarno oblikovale in uveljavljale generacije mladih pesnikov in prozaistov, pa ne samo iz Bosne in Hercegovine: Ismet Bekrić, Ivica Vanja Rorić, Kornelija Šenfeld, Laslo Blašković, Todor Bjelkić, Dušan Djurišić, Milenko Ratković in drugi.

Revija ima jugoslovanski značaj, saj je njena izhodiščna ideja bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Hkrati je tudi bosansko-hercegovska, ker enakopravno ravna in objavlja prispevke književnikov vseh narodnostnih skupin v Bosni in Hercegovini. Toda ni številke brez prispevkov Leopolda Suhodolčana, Ele Peroći, Olivere Nikolove, Nedžata Zekerije, Rifata Kukaja, Ferenc Fehera, Juraja Slovaka in drugih, kar potrjuje prizadevanje pritegniti k sodelovanju vse ustvarjalce mladinske književnosti.

Prelistavajoč letnike *Vesela sveska*, ugotovimo, da ni povojnega literata v Bosni in Hercegovini, ki ne bi kaj objavil v tej reviji. Isak Samokovlija je v vezani besedi napisal zgodbo o starem mačaku Pesi — *Dija, dija Pesa* — prav za *Veselu svesku*, v tej reviji je objavljala tudi znani pesnik in romanopisec stare generacije Hamza Humo, med sodelavci je tudi sodobni pripovednik Nedžad Ibrišimović (prispevek *Gdje sam ja?*), ki sicer ne piše za mlade.

Obstoj *Vesela sveske* in poznejših *Malih novina*, ki so sčasoma pritegnili k sodelovanju vse več literatov, je povezan z naglim razvojem otroške književnosti v Bosni in Hercegovini, z zlato dobo knjige za otroke, ko so zbirke *Mladi dani*, *Bambi* in *Lastavica* v visoki nakladi izdajale vse pomembne jugoslovanske pesnike in pripovednike. Istočasno so se razvijali tudi ilustratorji in nekateri izmed njih so postali svojevrstni mojstri likovnega izražanja (Meršad Berber, Hamid Lukovac, Željko Marjanović in drugi).

Od leta 1970 *Vesela sveska* postopoma spreminja svoj koncept. Literarne strani so povezane s funkcijo pouka materinščine pa tudi razvedrilo podrejšo raznim spoznanjem in tako revija postaja dopolnilo šolskega branja. *Vesela sveska* kot neobhodno potreben vir in gradivo pri sestavljanju učbenikov postaja vse bolj funkcionalna glede etično-estetskih zahtev, toda manj zabavna in mikavna kot branje. Številno rubrik v reviji se povečuje, seveda na rovaš literarne, prispevki postajajo novinarski, saj poročajo o aktualnih dogodkih. Revija si prizadeva informirati o življenju otrok, in sicer v vsestranskem pomenu besede. Korak za korakom spremlja šolski program, kar pomeni, da objavlja stvaritve književnikov, programiranih v berilih, spremlja manifestacije v jugoslovanskem prostoru (Jugoslovanske pionirske igre, Festival djeteta v Šibeniku, Zmajeve dečje igre, mesec knjige, turneje književnikov po Bosni in Hercegovini, nastope na literarnih večerih s sodelovanjem mladih literarnih začetnikov itd). Zaradi tega postaja revija nenadomestljiva, uresničuje tudi izvenšolske funkcije in si prizadeva vključiti se v izobraževalni program, da bi med bralci čim lažje doumeli šolsko snov. Nerešen problem financiranja revij povzroča težave redakciji, ki mora spreminjati njen koncept in otroško revijo prilagajati potrebam šole, nekaj časa pa je celo objavljala reklamne reportaže in obvestila, kar je še bolj zoževalo obseg revije. Vloga revije prehaja tudi na področje knjige za otroke, bolje rečeno uresničuje komunikacijo v odnosu mladi — knjiga. Literarna srečanja so postala ena izmed ustaljenih oblik, razpisi natečajev so bili nekaj časa splošno znani, najprivlačnejši pa so vseka-

kor bili razgovori in skupni nastopi znanih književnikov in prav mladih literarnih začetnikov, ki jim je bilo dano ob izkušenih tovariših primerjati svoje dosežke besedne ustvarjalnosti.

Vesela sveska spremlja literarna dogajanja tudi s tem, ker sprejema le neobjavljene prispevke (seveda je tudi nekaj izjem). Tako je kvaliteta revije, vsaj glede literarnih prispevkov, odvisna od dosežkov sprotnega ustvarjanja in organizacijske sposobnosti redakcije pritegniti k sodelovanju vse jugoslovanske književnike. Zdi se nam, da bi bila revija lahko še bolj odprta zlasti mlajšim ustvarjalcem in likovni prispevki niso vedno na ustreznih ravni. Namreč ne zažive kot samostojne umetnine v povezavi z besedilom, ki ga ilustrirajo.

Revija uresničuje koncept, ki se da strniti v sledečih programskih ciljih:

1. da literarno-estetsko vzgaja,
2. da je dopolnilo šolskemu programu,
3. da goji rodoljubje in tradicije NOB,
4. da spodbuja otroke k ustvarjalnosti in aktivnosti,
5. da objavlja zabavna besedila.

Redakcija *Vesele sveske* — kakor tudi večina listov za otroke — ugotavlja, da upada število književnikov, ki pišejo za otroke, vsaj na ozemlju Bosne in Hercegovine. Vse manj je izkušenih in znanih literatov, ki se odločijo pisati o svetu otrok, kar je v nasprotju s prakso založniških hiš, kjer se kopičijo rokopisi, ki obravnavajo otroštvo. Vsekakor je to nenavaden pojav: namesto da bi mladi književniki preizkusili svoj talent na straneh mladinskih revij in časnikov, se podvizajo in takoj ponudijo rokopise, pogosto še nezrele in umetniško nedognane.

Zaradi manjše ponudbe izvirnih literarnih prispevkov si uredništvo pomaga s prevodi, včasih pa tudi nesistematično in nenačrtno.

Vesela sveska je prestala vse preizkušnje in dočakala šestindvajset let. Bila je deležna številnih priznanj, med katerimi je nadragocenejše poslal predsednik republike tovariš Tito, ki je ob dvajsetletnici te revije napisal:

Veseli me, da so med mladinskimi tiskimi listi, namenjeni mlajšim učencem. Ko sem prelistaval komplet *Vesele sveske*, sem ugotovil, da je pomagala našim najmlajšim, ki so se šele naučili brati ali pa to šele počno, spoznavati svet okrog sebe, da opazijo in osvoje, kar je lepo, dobro in plemenito. Želim, da se na straneh te revije še nadalje vrste prispevki, ki otrokom utrjujejo ljubezen do domovine in do naših narodov, jih spodbujajo k dožemanju skupnega življenja v bratstvu in enotnosti, utrjujejo delovne navade, tovarištvo in najlepše človeške lastnosti.

Predsednik republike je ob koncu pisma poudaril naslednje:

Mimo tega pa morate poskrbeti, da bo vaša *Sveska* zares vesela, da otroštvo ne bi bilo prikrajšano glede razvedrila, skrbi pa, ki so v življenju neizogibne, naj mladi spoznajo v poznejšem obdobju, ko so že toliko odrasli, da so jim kos. (Beograd, 2. 3. 1972)

Uredništvo *Vesele sveske* je vztrajalo pri svoji koncepciji, da neguje in razvija specifični izraz, ki je povsem usklajen z možnostmi percepcije malih bralcev: gre namreč za besedila, katerih avtorji upoštevajo otroka, ki še nima oblikovane predstave ali pa so te predstave naivne, ki »misli« in govori v podobah, ki se izraža in dojema stvari okrog sebe v metaforah. Hkrati se je revija

izogibala poenostavljanja in naivnega pristopa k svetu otroštva, kar pa je pogosten primer v knjigah in v prispevkih revij in časnikov za otroke.

Razen priporočila revij, naj bo »vesela«, bi bilo treba še pristaviti, naj bo zabavnejša, naj objavlja več prispevkov, ki bolj poglobljeno obravnavajo otrokova doživljanja, prispevki »resnobne« vsebine pa naj bodo bolj dojemljivi — pač v skladu z razvojno stopnjo mladih bralcev: skratka — naj revija bo in ostane »jedno malo čarobno ogledalo u kome se ogleda čudesni maštoviti svijet djetinstva«, kakor ji je ob dvajsetletnici zaželel Branko Ćopić.

Vesela sveska je znana revija, ki si je utrdila sloves, ima svojo fiziognomijo in širok koncept, v katerega so se lahko vključili književniki stare generacije vse od Vladimira Nazorja do povsem mladih literatov, uveljavila se je s plemenitim prizadevanjem gojiti in ustaliti najlepše otrokove lastnosti, zlasti ljubezen do domovine, do socialistične skupnosti v duhu bratstva in enotnosti vseh naših narodov in narodnosti in tako sodobnim otrokom — v skladu z njihovimi potrebami in interesi — nudi znanje, jih spodbuja k igri in ustvarjalnosti. Priznanja, ki jih je *Vesela sveska* prejela, njen sloves, ki ga uživa med književniki in ustvarjalci za otroke pa tudi naklada — 200.000 izvodov, vse to obvezuje revijo, da nadaljuje in še pogloblja pomen svojega kulturnega poslanstva in vztraja pri svojem konceptu.

Prevedla Gema Hafner

Zusammenfassung

Das Bestreben auf dem Gebiet von Bosnien und Herzegowina eine Zeitschrift für Kinder herauszugeben, ist trotz wiederholten Versuchen im Zeitraum zwischen den zwei Kriegen erst nach dem zweiten Weltkrieg in Erfüllung gegangen, als die Zeitschrift *Vesela sveska* (Das lustige Heft) zu erscheinen begann. Diese Zeitschrift hat in den 26 Jahren ihres Bestehens eine bedeutende Leistung auf dem Gebiet der ästhetischen Erziehung, der Anregung zum kindlichen Schaffen und der Unterrichtsergänzung vollbracht. Auf ihren Seiten hat sie die Schöpfer für Kinder aus allen jugoslawischen Literaturen vorgestellt, an ihr haben sich junge bosnisch — herzegowinische Dichter und Erzähler ausgebildet. Nach dem Jahr 1970 hat sich die Zeitschrift aus einer vorwiegend literarischen in eine mehr informative umgestellt und sich in stärkerem Masse als bisher aktualisiert.